
TÜRKİYE İKLİM AKILLI VE REKABETÇİ TARIMSAL BÜYÜME PROJESİ

ADANA, ELAZIĞ, ERZURUM, İSTANBUL, İZMİR, KONYA VE SAMSUN BGS2 VE BGS3 LABORATUVARLARI ALT PROJELERİ

ÇEVRESEL VE SOSYAL ETKİ DEĞERLENDİRME RAPORU (ÇSED) KAPSAMLAŞTIRMA RAPORU

TÜRKİYE İKLİM AKILLI VE REKABETÇİ TARIMSAL BÜYÜME PROJESİ (TUCSAP)

ADANA, ELAZIĞ, ERZURUM, İSTANBUL, İZMİR, KONYA VE SAMSUN BGS2 VE BGS3 LABORATUVARLARI ALT PROJELERİ

ÇEVRESEL VE SOSYAL ETKİ DEĞERLENDİRME (ÇSED) RAPORU KAPSAMLAŞTIRMA RAPORU

Sürüm	Revizyon	Tarih	Hazırlayan								Kalite Kontrolünü Yapan	Kontrol Eden	Onaylayan	
Nihai Taslak	B.0	Haziran 2025	Eray Özen	Evren Arı Atak	Gizem Yücel	Prof. Dr. Ahmet Çarhan	Celile Güneş	H. Uğur Dağ	Hande Şahin	Jale Velibeyoğlu	Ömer Çimen	Esra Okumuşoğlu	Günal Özenirler	D. Emre Kaya
			Kıdemli Çevre Uzmanı	Kıdemli Çevre Uzmanı	İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı	Biyogüvenlik Uzmanı	Sosyal Uzman	Kültürel Miras Uzmanı	Sosyal Uzman	Kültürel Miras Uzmanı	İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı	Kalite Yönetim Temsilcisi	Kıdemli Çevre Uzmanı	Proje Yöneticisi
Nihai	C.0	Temmuz 2025	Eray Özen	Evren Arı Atak	Gizem Yücel	Prof. Dr. Ahmet Çarhan	Celile Güneş	H. Uğur Dağ	Hande Şahin	Jale Velibeyoğlu	Ömer Çimen	Esra Okumuşoğlu	Günal Özenirler	D. Emre Kaya
			Kıdemli Çevre Uzmanı	Kıdemli Çevre Uzmanı	İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı	Biyogüvenlik Uzmanı	Sosyal Uzman	Kültürel Miras Uzmanı	Sosyal Uzman	Kültürel Miras Uzmanı	İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı	Kalite Yönetim Temsilcisi	Kıdemli Çevre Uzmanı	Proje Yöneticisi

Revizyon Kodları: A: Taslak, B: Nihai Taslak, C: Nihai

Proje No: 25 / 006

TEMMUZ 2025

MÜŞTERİ:

DANIŞMANLAR:

**T.C. TARIM VE
ORMAN BAKANLIĞI**

Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı,
No: 161, P.K. 06800,
Çankaya - Ankara / Türkiye
E-mail: tarimveormanbakanligi@hs01.kep.tr
☎/📠: +90 (312) 287 33 60

Karum İş Merkezi
İran Caddesi No:21
B Blok Kat 5 No: 434-441
Kavaklıdere - Çankaya -
Ankara / Türkiye
☎: +90 (312) 428 1100
📠: +90 (312) 467 4971

Tepe Prime İş ve Yaşam Merkezi
Mustafa Kemal Mahallesi Dumlupınar
Bulvarı No: 266 B Blok Kat: 2 Daire:
38
Çankaya - Ankara / Türkiye
☎: +90 (312) 295 62 48
📠: +90 (312) 295 62 00

Bu rapor, Tarım ve Orman Bakanlığı Proje Koordinasyon Birimi adına 2U1K Mühendislik ve Danışmanlık A.Ş. tarafından hazırlanmıştır. Bu raporun hiçbir bölümü, 2U1K Mühendislik ve Danışmanlık A.Ş.'nin önceden izni olmaksızın, baskı, fotokopi, mikrofilm veya diğer elektronik ya da mekanik yöntemler dahil olmak üzere hiçbir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz veya iletilemez ayrıca, üretildiği amaç dışında başka hiçbir amaçla kullanılamaz. 2U1K Mühendislik ve Danışmanlık A.Ş., ISO 9001:2015, ISO 14001:2015 ve ISO 45001:2018 entegre yönetim sistemi sertifikasına sahiptir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

<i>İçindekiler</i>	<i>i</i>
<i>Tablolar Listesi</i>	<i>iii</i>
<i>Şekiller Listesi</i>	<i>iv</i>
<i>Kısaltmalar</i>	<i>v</i>
1 GİRİŞ	1
1.1 Alt Projelerin Arka Planı	2
1.2 Alt Projelerin Gerekçelendirmesi	4
1.3 Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesinin Amacı	4
2 ALT PROJELERİN TANIMI	7
2.1 Alt Projelerin Bileşenleri	7
2.2 Alt projelerin Ana Aşamaları	8
2.2.1 İnşaat	8
2.2.2 İşletme	8
2.3 Alt Projelerin Konumları	9
2.3.1 Adana	9
2.3.2 Elazığ	9
2.3.3 Erzurum	10
2.3.4 İstanbul	10
2.3.5 İzmir	11
2.3.6 Konya	11
2.3.7 Samsun	12
3 ÇSED SÜRECİ VE KAPSAMLAŞTIRMA	13
3.1 ÇSED Sürecindeki Temel Adımlar ve Kapsamlaştırmanın Yeri	13
3.1.1 Tarama	13
3.1.2 Kapsamlaştırma	15
3.1.3 Mevcut Durum Çalışması ve Veri Toplama	15
3.1.4 Etki Değerlendirmesi	15
3.1.5 Etki Azaltıcı Önlemlerin Belirlenmesi	15
3.1.6 Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı (ÇSYP)	16
3.1.7 Paydaş Katılımı	16
3.2 Kapsamlaştırma Yaklaşımı	16
3.3 Proje Kategorizasyonu	17
3.4 Veri Toplama	17
3.5 Sınırlamalar	17
4 YASAL ÇERÇEVE: ULUSAL VE ULUSLARARASI GEREKLİLİKLER	18
4.1 Ulusal Mevzuat	18

4.2	Uluslararası Standartlar	21
4.2.1	Dünya Bankası Grubu Gereklilikleri	21
4.2.2	Avrupa Birliği'ndeki Temel Mevzuat ve Uluslararası Referans Belgeler	23
5	ÇSED İŞ TANIMI.....	28

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 4-1. Alt Projelerin DBG ÇSS Uygulanabilirlik Özet Tablosu	21
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2-1. Alt Projelerin Konsept Tasarımı- Zemin ve 1. Katlar	7
Şekil 2-2. Alt Projelerin Konsept Tasarımı- 2. Kat ve Şematik Kesit.....	8
Şekil 2-3. Adana VKE Alt Proje Konum Haritası	9
Şekil 2-4. Elazığ VKE Alt Proje Konum Haritası	10
Şekil 2-5. Erzurum VKE Alt Proje Konum Haritası	10
Şekil 2-6. İstanbul VKE Alt Proje Konum Haritası	11
Şekil 2-7. İzmir VKE Alt Proje Konum Haritası	11
Şekil 2-8. Konya VKE Alt Proje Konum Haritası.....	12
Şekil 2-9. Samsun VKE Alt Proje Konum Haritası.....	12

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
BGS	Biyogüvenlik Seviyesi
Ç&S	Çevresel ve Sosyal
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇSÇ	Çevresel ve Sosyal Çerçevesi
ÇSED	Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi
ÇSG	Çevre Sağlık Güvenlik
ÇSGK	Dünya Bankası Grubu Çevre, Sağlık ve Güvenlik Kılavuzu
ÇSS	Çevresel ve Sosyal Standardı
ÇSYÇ	Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesi
ÇSYP	Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı
DB	Dünya Bankası
DBG	Dünya Bankası Grubu
DHSÖ	Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
EA	Etki Alan
GKGM	Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü
HVAC	Isıtma Soğutma Havalandırma
IFC	Uluslararası Finans Kurumu
İUEU	İyi Uluslararası Endüstri Uygulama
İY	İşgücü Yönetimi
İYP	İşgücü Yönetimi Prosedürleri
MET	Mevcut En İyi Teknik
MNK	Merkezi Numune Kabulü
PKB	Proje Koordinasyon Birimi
PKP	Paydaş Katılım Planı
PSR	Polimeraz Sarmal Reaksiyonu
PUB	Proje Uygulama Birimi
SG	Sera Gazı
SOKM	Somut Olmayan Kültürel Miras
SOP	Standart Operasyon Prosedürleri
TOB	Tarım ve Orman Bakanlığı
TUCSAP	Türkiye İklim Akıllı ve Rekabetçi Tarımsal Büyüme Projesi
TÜRKAK	Türk Akreditasyon Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
VKE	Veteriner Kontrol Enstitüsü
Y-ÇSYP	Yüklenicinin Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı

1 GİRİŞ

Türkiye İklim Akıllı ve Rekabetçi Tarımsal Büyüme Projesi (bundan sonra “Proje” veya ‘TUCSAP’ olarak anılacaktır), Tarım ve Orman Bakanlığı (“TOB”) aracılığıyla Türkiye Cumhuriyeti’ne sağlanan 304.800.000 avro (341,27 milyon ABD doları eşdeğeri) tutarındaki Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası kredisi ile finanse edilmektedir. Proje, sürdürülebilir ve rekabetçi tarımsal büyüme kapasitesini güçlendirmeyi ve Türkiye’de hedeflenen bölgelerde iklim-akıllı tarımın kullanımını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Proje, Türkiye’nin tarım sektörünün daha sürdürülebilir, rekabetçi ve iklim-akıllı bir yaklaşıma geçmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu, özellikle sürdürülebilir planlama ve yönetim için kritik öneme sahip olan Türkiye’nin toprakları ve doğal arazi kaynaklarıyla ilgili bilgi eksikliklerinin kapatılması yoluyla kurumsal kapasitenin güçlendirilmesiyle sağlanacaktır. Ayrıca proje, akıllı politika izlemeyi geliştirmek için veri toplama ve bilgi yönetimini iyileştirmenin yanı sıra hayvan hastalıkları gözetimi, teşhis ve veteriner ilaçları ve aşılarının düzenlenmesi kapasitesini artırmaya odaklanacaktır. Proje ayrıca çiftçiler ve tarımsal işletmeler arasında inovasyonu ve İklim Akıllı Tarım teknolojilerinin ve uygulamalarının benimsenmesini teşvik edecektir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti adına TOB tarafından uygulanan ve Dünya Bankası (DB) tarafından finanse edilen TUCSAP için Çevresel ve Sosyal Yönetim Çerçevesi (ÇSYÇ) geliştirilmiştir. DB’nin Çevresel ve Sosyal Çerçevesi (ÇSÇ)’nin Çevresel ve Sosyal Standart (ÇSS) 1 Çevresel ve Sosyal (Ç&S) Risklerin ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi ile uyumlu olarak hazırlanmıştır. Bu ÇSYÇ’nin 2.1 Alt Bileşeni kapsamında proje, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü (“GKGM”)’nün hem iklimle ilgili hem de iklimle ilgili olmayan faktörlerin neden olduğu hayvan hastalıkları ve hayvanlardan insanlara geçen hastalıkların/zooonozların ortaya çıkması ve yayılmasına karşı mücadele etme kapasitesini güçlendirmeye odaklanacaktır. Bu, bulaşıcı ve vektör kaynaklı hastalıklar için hayvan hastalıkları gözetimi ve teşhisinde iyileştirmeler yoluyla sağlanacaktır. Yatırımlar, Biyogüvenlik Seviye 2 (BGS2) ve BGS3 standartlarına sahip biyogüvenlik laboratuvarlarının kurulmasını, bilgi sistemlerinin iyileştirilmesini ve TOB’nın Adana, Elazığ, Erzurum, Konya, Samsun, İstanbul ve İzmir illerinde bulunan hayvan sağlığı enstitüleri (Veteriner Kontrol Enstitüleri, “VKE’ler”) ağının kapasitesinin geliştirilmesini içerecektir.

Projeye katılan tüm laboratuvarlar, seçilmiş öncelikli hayvan hastalıkları için doğru ve güvenilir test sonuçları sağlamak üzere TÜRKAK tarafından ISO 17025’e göre akredite edilmiştir. Bu laboratuvarların kalite güvencesi ve akreditasyon amacıyla belirlenen laboratuvarlar arası yeterlilik testlerine düzenli olarak katılmaları gerekmektedir. Şu anda Türkiye bu amaçla uluslararası laboratuvarlardan (örneğin İngiltere, Fransa)’dan faydalanmaktadır ve alt bileşen yatırımı, Türkiye’de seçilmiş bir laboratuvarın ISO 17043 akreditasyonuna sahip olmasını destekleyecek ve Türkiye ve bölgedeki diğer ülkelerin veteriner laboratuvarlarına, laboratuvarlar arası yeterlilik test programları sunacaktır.

TOB'nın Proje Koordinasyon Birimi (PKB) (bundan böyle "Proje Sahibi" olarak anılacaktır), TUCSAP kapsamında mevcut VKE'lere (Enstitüler veya "VKE'ler") ait alanlar (bundan böyle "alt proje alanları" olarak anılacaktır) içerisinde "Adana, Elazığ, Erzurum, İstanbul, İzmir, Konya ve Samsun BGS-2 & BGS-3 Laboratuvarları Alt Projeleri" (bundan böyle "alt projeler" olarak anılacaktır) olarak adlandırılan toplam yedi (7) il için (her biri için iki (2) BGS-2 ve bir (1) BGS-3 olmak üzere) laboratuvarlarına sahip yeni teşhis laboratuvarları binası tasarlamayı ve inşa etmeyi amaçlamaktadır. PKB, izleme ve DB'na raporlama da dahil olmak üzere Projenin genel koordinasyonundan sorumlu iken, alt projelerin GKGM bünyesinde kurulacak olan Proje Uygulama Birimi (PUB), Ç&S planlarının hazırlanması ve tatbik edilmesi da dahil olmak üzere alt projelerin uygulanmasından sorumlu olacaktır. Alt projeler için ekipman alımı, TUCSAP'nin 2.1 Alt Bileşeni olarak alt bileşenlerinden biri altında finanse edilecektir.

Her bir alt proje için aynı zamanda biyogüvenlik ve biyoemniyet eğitimi ile hedeflenen VKE'ler için birleşik bir laboratuvar bilgi yönetim sisteminin kurulmasını da içermektedir. Alt projelerin ilk yılında, özel ihtiyaçları belirlemek için kapsamlı bir ihtiyaç değerlendirmesi ve analizi yapılacaktır. Ayrıca, alt projeler ulusal bir hayvan sağlığı laboratuvarı politikasının geliştirilmesini destekleyecektir. VKE'ler hayvan hastalıkları teşhisi, analizi, araştırması ve eğitimi ile ilgili hizmetlerin sağlanmasında önemli bir rol oynamakta ve belirli hayvan hastalıkları için ulusal referans merkezleri olarak hizmet vermektedir.

1.1 Alt Projelerin Arka Planı

TOB, TUCSAP'nin uygulanması için DB'ndan bir kredi almıştır. TUCSAP, ÇSYÇ'de yer alan dört (4) bileşenden oluşmaktadır:

TUCSAP "Alt Bileşen 2.1" kapsamındaki bu alt projelerin hedefleri aşağıdaki gibidir:

- Laboratuvar birimlerinin BGS'sini yükseltmek için kurumların altyapısının iyileştirilmesi (BGS2 veya BGS3'e),
- Hedef kurumlar için ortak bir laboratuvar bilgi yönetim sisteminin kurulması,
- Ulusal hayvan sağlığı laboratuvar politikasının geliştirilmesi,
- Biyogüvenlik ve biyoemniyet eğitimleri.

Kredi tutarının bir kısmı, bu alt projeler kapsamında tedarik edilecek mal, iş, ilgili hizmet ve danışmanlık hizmetlerinin ödemelerine ayrılacaktır.

DB ÇSÇ'ne göre, TUCSAP, DB'nin ÇSS'leri kapsamına girmektedir. Yürürlükteki ulusal mevzuata ek olarak, aşağıdaki DB ÇSS'leri, TUCSAP'ın Ç&S etkilerinin yönetilmesinde ilgili kabul edilmekte ve alt projelerle ilişkili Ç&S risklerinin ve etkilerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin TOB için gereklilikleri ortaya koymaktadır:

- ÇSS1: Çevresel ve Sosyal Risklerin ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi
- ÇSS2: İş ve Çalışma Koşulları

- ÇSS3: Kaynak Verimliliği ve Kirlilik Önleme ve Yönetimi
- ÇSS4: Toplum Sağlığı ve Güvenliği
- ÇSS5: Arazi Edinimi, Arazi Kullanımındaki Kısıtlamalar ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim
- ÇSS6: Biyoçeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi
- ÇSS8: Kültürel Miras
- ÇSS10: Paydaş Katılımı ve Bilgi Açıklaması

“ÇSS7: Yerli Halklar/Sahra Altı Afrika Tarihsel Olarak Yetersiz Hizmet Görmüş Geleneksel Yerel Topluluklar” ve “ÇSS9: Finansal Araçlar”, Türkiye’de ÇSS7 ve ÇSS9 Finansal Araçlar kapsamındaki tanımla eşleşen herhangi bir topluluk bulunmadığından, önerilen alt projeler ile ilgili değildir. Ayrıca önerilen alt projeler herhangi bir Finansal Aracıyı içermediğinden ilgili değildir.

TUCSAP’nin ÇSYÇ’nin rehberliğinde, alt projelerin Ç&S taramaları, beklenen Ç&S risklerini belgelemek ve alt projelerin risk kategorisini tanımlamak için TUCSAP’nin PKB’nin Ç&S ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, DB’nin Ç&S risk kategorizasyon detayları Bölüm 3.1.1’de görülebilir.

Alt projelerin Ç&S tarama raporlarındaki değerlendirmelere dayanarak, alt projeler, çoğunlukla orta düzeyde olmak üzere sınırlı miktarda önemli çevresel veya sosyal riskler içermektedir. Önemli risk derecesi, BGS2 ve BGS3 ünitelerinin oluşturabileceği biyogüvenlik riskleriyle ilgilidir. Biyogüvenlik riski açısından, canlı modifiye organizmaların üretimi, taşınması, depolanması, nakliyesi ve kullanımı, organizmanın çevreye kontrollü veya kontrolsüz salınımı nedeniyle biyolojik çeşitliliğe yönelik tehditler içerebilir. Alt Bileşen 2.1 Veteriner Kontrol Enstitülerinin Kapasitesinin Güçlendirilmesi’nin genel Ç&S riskleri göz önüne alındığında, özellikle her bir alt proje için iki (2) BGS2 ve bir (1) BGS3 laboratuvarının işletilmesindeki riskler nedeniyle alt projelerin risk kategorisi “Önemli” olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenlerle, her bir alt proje için bir Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (“ÇSED”) yürütülecektir. ÇSED, DB ÇSS’larına ve Proje’nin ÇSYÇ’nin Ek 12’sinde belirtilen ÇSED’in Göstergesel Ana Hatlarına uygun olarak her iki dilde (İngilizce ve Türkçe) olarak hazırlanacaktır (bkz. Bölüm 5).

Çevresel riskler, tıbbi atıkların ve biyolojik tehlikelerin bertarafı ve yönetimi ile ilgili endişeler ve salgın hastalıklara ve bu tür operasyonlarla birlikte gelen tıbbi, çevresel ve sosyal etkilere müdahale konusundaki kaynak kısıtlamaları nedeniyle Önemli olarak değerlendirilmektedir. Sosyal riskler Önemli olarak değerlendirilmektedir. Riskler ve etkiler geçici, öngörülebilir ve alt projeler kapsamında tasarlanan araçlarla kolayca yönetilebilir olarak değerlendirilmektedir. Her bir alt projenin genel riski Önemli olarak kategorize edilmiştir. Alt projelerin risk kategorileri, gerektiğinde her bir alt proje ÇSED çalışmasının sonuçlarına göre yeniden değerlendirilecektir.

DB Ankara ofisi ve TOB PKB üyesi Çevre Uzmanı ve Sosyal Uzman tarafından belirlenen iş tanımına uygun olarak alt projelerin inşaat ve işletme aşamaları için ayrı ayrı hazırlanacak olan Çevresel ve Sosyal Yönetim Planları (ÇSYP)’ler aşağıda listelenmiştir.

- i. Kimyasal ve Tehlikeli Madde Yönetim Planı,
- ii. Hava Kalitesi ve Gürültü Yönetim Planı,
- iii. Atık ve Atıksu Yönetim Planı (Laboratuvar/Tıbbi Atık Yönetim Planı dahil),
- iv. İnsan Kaynakları Yönetim Planı,
- v. Toplum Sağlığı, Güvenliği ve Emniyeti Yönetim Planı,
- vi. İş Sağlığı ve Güvenliği Planı (İSG Planı),
- vii. Kaynak Verimliliği ve Kirlilik Önleme Planı,
- viii. Acil Durum Hazırlık ve Müdahale Planı,
- ix. Güvenlik Yönetim Planı,
- x. Zararlı Yönetim Planı¹.

Ayrıca, her bir alt projenin Paydaş Katılım Planı (PKP), TUCSAP'nin PKP raporuna uygun olarak ÇSED raporu ile birlikte hazırlanacaktır.

Öte yandan, her bir alt proje inşaat ve mühendislik işleri için Yüklenici(ler), aşağıdaki gibi kendi eşdeğer yönetim planlarını da geliştirecektir:

- Yüklenicinin ÇSYP'si (Y-ÇSYP) ve Y-ÇSYP Kontrol Listesi, her bir alt projenin ÇSED raporunda ele alınacaktır,
- TUCSAP'ın İşgücü Yönetimi Prosedürü (İYP) doğrultusunda Yüklenicinin İşgücü Yönetimi (İY) Planı (Y-İY Planı),
- ve diğer ilgili planlar.

1.2 Alt Projelerin Gerekçelendirmesi

Alt projelerin temel gerekçesi, etkin hastalık gözetimi ve kontrolü için VKE'lerdeki hayvan sağlığı kapasitesini geliştirmektir. Esas olarak, GKGM'nin hem iklimle ilgili hem de iklimle ilgili olmayan faktörlerin neden olduğu hayvan hastalıklarının ve hayvanlardan insanlara bulaşabilen hastalıkların/zoonozların ortaya çıkması ve yayılmasına karşı mücadele etme kapasitesini güçlendirmeye odaklanmaktadır.

1.3 Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesinin Amacı

Bu Kapsamlaştırma çalışmasını takip edecek olan Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) raporunun amacı, alt projelerin inşaat ve işletme aşamalarının çevresel açıdan sağlam, ekonomik açıdan uygulanabilir ve sosyal açıdan sorumlu bir şekilde yönetilmesini sağlamaktır. Bu Kapsamlaştırma Raporu, Proje Sahibi ve VKE çalışanları tarafından sağlanan mevcut alt projelere ve VKE'lere ait belgelerinin incelenmesine, ikincil kaynaklar ve saha araştırmaları yoluyla toplanan çevresel ve sosyal bilgilere ve uluslararası standartların gözden

¹ VKE'lerde hayvan yetiştirme ünitelerinin bulunması sonucu saha ziyaretleri sırasında gözlemlenen haşereler nedeniyle, "Zararlı Yönetim Planı" ÇSED'in danışmanlık iş tanımında yer alan planlardan ayrı olarak yer almaktadır.

geçirilmesine dayalı olarak 2U1K Mühendislik ve Danışmanlık ve Ankon Danışmanlık tarafından hazırlanmıştır.

Önerilen alt projelerin tasarımı ve planlaması ile ilgili olarak temelde aşağıdaki belgeler kullanılmıştır:

- TOB tarafından hazırlanan TUCSAP'nin ÇSYÇ², PKP³ ve İYP⁴,
- TUCSAP'nin PKB Ç&S ekibi tarafından hazırlanan alt projelerin Ç&S Tarama Raporları,
- TUCSAP, APCO<S tarafından hazırlanan Erzurum, Samsun, Elazığ, Adana, İzmir, İstanbul ve Konya VKE Müdürlüklerinin Hayvan Hastalıklarına Yönelik Teşhis ve Analizlerinde Laboratuvar İhtiyaçlarının İncelenmesi, Değerlendirilmesi ile BGS-2 ve BGS-3 Gerektiren Faaliyetlere Yönelik İdari ve Teknik Gerekliliklerin Belirlenmesi Başlangıç, İlerleme ve Ara Raporları için Danışmanlık Hizmet Alımı.

Buna ek olarak, alt projelerle ilgili standartların geliştirilmesi için DB'nın gereklilikleri ve Türkiye'nin kendi ulusal mevzuatı nedeniyle uyulması gereken asgari standartlar gözden geçirilmiştir. Alt projelerin ömrü boyunca karşılanacak/takip edilecek yasal çerçeve, kılavuzlar ve standartlar Bölüm 4'te detaylandırılmıştır. Yerel mevzuat ve DB ÇSS'lerine ek olarak, ÇSED, Dünya Bankası Grubu (DBG)'nun geçerli Çevre, Sağlık ve Güvenlik (ÇSG) kılavuzları, Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (DHSÖ) Uluslararası Standartları, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Laboratuvar Biyogüvenlik El Kitabı (2020), Biyorisk Yönetimi: Laboratuvar Biyogüvenlik Kılavuzu (2006) ve diğer ilgili uluslararası kılavuzlar ile uyumlu olarak geliştirilecektir.

Alt projelerin ÇSED'leri yalnızca her alt projenin karşılaması gereken sınırları ve ilgili standartları belirlemekle kalmayacak, aynı zamanda olumlu ve olumsuz etkileri değerlendirecek, olumsuz etkileri önlemek veya azaltmak ve alt projelerin olumlu çıktılarını artırmak veya elde etmek için uygun yöntemleri ele alacak ve alt projelerin inşaat ve işletme aşamaları boyunca bu standartlara uyulmasını sağlamak için bir izleme planı geliştirecektir.

Bu Kapsamlaştırma Raporu, alt projelerin tüm aşamalarının ÇSED prosedürünün bir parçası olarak yürütülen Kapsamlaştırma çalışmasından elde edilen bulguları sunmak için hazırlanmıştır. Bu Kapsamlaştırma Raporunun hedefleri arasında, bunlarla sınırlı olmamak üzere, aşağıdakiler yer almaktadır:

- Alt proje alanlarını ve potansiyel mekânsal ve zamansal etki sınırlarını (yani, etki alanı ve süreleri), proje aşamalarını ve potansiyel paydaşları tanımlamak için,

² <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/TUCSAP%20Proje%20Sayfas%C4%B1/%C4%B0ngilizce/ESMF.pdf>

³ https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/TUCSAP%20Proje%20Sayfas%C4%B1/%C4%B0ngilizce/SEP_24-Jan-2022.pdf

⁴ https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/TUCSAP%20Proje%20Sayfas%C4%B1/%C4%B0ngilizce/LMP_24Jan-2022.pdf?layout=modal

- Mevcut En İyi Teknik (MET)'ler ile ilgili ulusal ve uluslararası yönetmelikleri, standartları ve kılavuzları ve ÇSED kapsamında alt projelerin tasarımı ve planlaması ile DB'nın gerekliliklerini gözden geçirmek için,
- Sonraki ÇSED'lerde ayrıntılı olarak incelenecek potansiyel konuları belirlemek için,
- ÇSED çalışmalarında odaklanılacak temel çevresel ve sosyal koşulların ve ilgili ilişkilerin ve ilgili hassasiyetlerin bir göstergesini sağlamak için,
- Paydaşlarla ilgili istişareleri ve iletişimi kolaylaştırmak için paydaş katılım faaliyetlerini başlatmak ve alt proje bilgilerini yaymak için,
- Potansiyel olarak etkilenen toplulukları ve alt projeyle ilgisi olan diğer paydaşları belirlemek için.

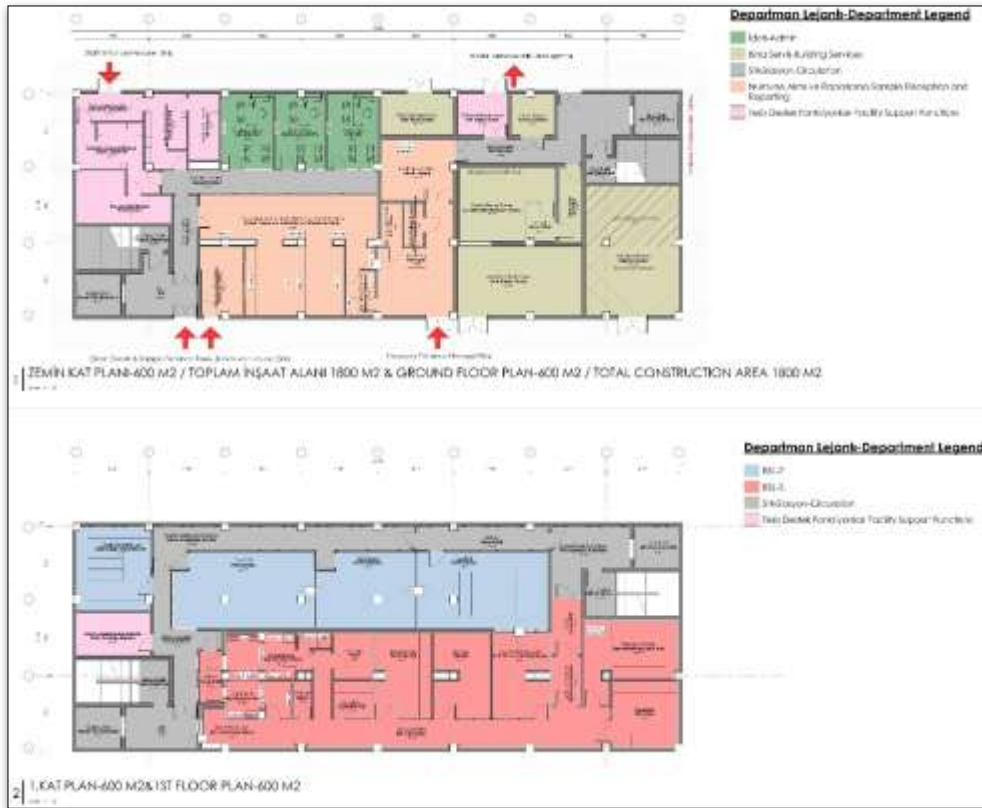
Aşağıdaki alt bölümler, ÇSED prosedürü ve izlenen ilgili metodolojiler çerçevesinde Kapsamlaştırma Aşamasının ayrıntılarını sunmaktadır. Ayrıca, bu raporun yapısına ilişkin açıklama da ilerleyen bölümlerde verilmektedir.

2 ALT PROJELERİN TANIMI

2.1 Alt Projelerin Bileşenleri

Alt projelerin konsept tasarımı için yedi (7) ilde belirlenen alt proje alanları arasında en küçük alana göre tasarım çalışmaları tamamlanmıştır. BGS2 ve BGS3 laboratuvarları, toplam 600 m² taban alanı ve 3 kat ile 40 m'ye 15 m'lik bir alana yerleştirilecektir. Alt projenin konsept tasarım yerleşim planları Şekil 2-1 ve Şekil 2-2 'de sunulmuştur. Alt proje bileşenleri aşağıdaki gibidir:

- Numune kabul odaları (kabul, sıralama, veri girişi, gönderim alanı ve BGS-3 numune kabul dahil), Su ve Kazan, Su Dekontaminasyon, Atık depolama, Gaz tüpü, Nekropsi, Alkali Hidroliz odaları,
- Oda sıcaklığında depolar, 4 °C Depolama odaları, -20 °C yürünelbilir dondurucular, 2 °C ila 4 °C Soğuk hava depoları,
- Viroloji, Bakterioloji ve Merkezi Numune Kabul (MNK) Ofisleri ve odaları,
- Post-PCR (Polimeraz Zincir Reaksiyonu), PCR Kurulumu ve Pre-PCR odaları,
- Dekontaminasyon ve Atık, BGS-3 Mekanik, Yıkama ve Otoklav odaları,
- Bakterioloji, Seroloji, Viroloji ve Hücre kültürü laboratuvarları.

Şekil 2-1. Alt Projelerin Konsept Tasarımı- Zemin ve 1. Katlar

Şekil 2-2. Alt Projelerin Konsept Tasarımı- 2. Kat ve Şematik Kesit

2.2 Alt projelerin Ana Aşamaları

2.2.1 İnşaat

Alt projelerin inşaat çalışmaları, inşaat alanı VKE'lerin çalışma alanından izole edilene kadar başlamayacaktır. Alt projelerin inşaatının yaklaşık bir (1) yıl içinde tamamlanması öngörülmektedir ve her alt proje için yaklaşık 50 işçinin istihdam edilmesi beklenmektedir. Bu işçiler, alt projelerin yerlerinin/VKE'lerin bulunduğu ilçe merkezlerinde olduğu göz önüne alındığında, yerel yerleşim yerlerinden istihdam edilebilir.

2.2.2 İşletme

Alt projelerin alanlarında kurulacak BGS2 ve BGS3 laboratuvarları ile, atıksu dekontaminasyonu, numunelerin imhası ve tıbbi atık depolaması dahil olmak üzere, hayvan numunelerinin kabulünden başlayarak tüm süreçlerin gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Bu bağlamda kurulacak laboratuvarlar, dekontaminasyon üniteleri, atık, soğuk hava deposu ve alkali hidroliz odalarını içerecektir.

Her bir alt projenin işletme aşamasında, çalışan sayısında %10'luk bir artış beklenmektedir.

Şekil 2-4. Elazığ VKE Alt Proje Konum Haritası

2.3.3 Erzurum

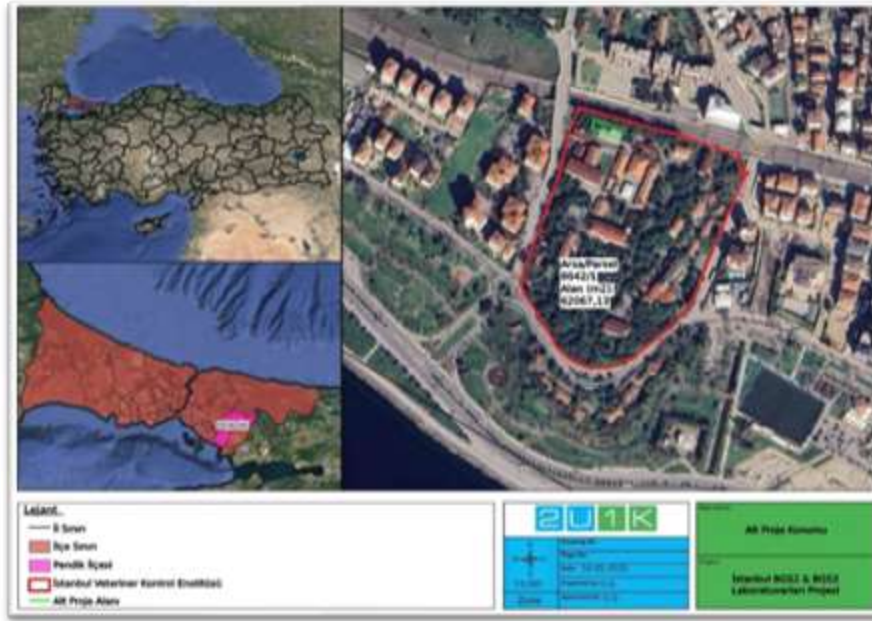
Erzurum VKE alt proje alanı, Erzurum'un Yakutiye ilçesindeki Muratpaşa mahallesinde bulunmaktadır (Ada/Parsel No: 14298/3). Alt projenin konum haritası Şekil 2-5'te gösterilmektedir.

Şekil 2-5. Erzurum VKE Alt Proje Konum Haritası

2.3.4 İstanbul

İstanbul VKE alt proje alanı, İstanbul'un Pendik ilçesindeki Batı mahallesinde yer almaktadır (Ada/Parsel No: 8642/ 1). Alt projenin konum haritası Şekil 2-6'da görülebilir.

Şekil 2-6. İstanbul VKE Alt Proje Konum Haritası

2.3.5 İzmir

İzmir VKE alt proje alanı, İzmir'in Bornova ilçesindeki Erzene mahallesinde bulunmaktadır (Ada/Parsel No: 187/21). Alt projenin konum haritası Şekil 2-7'de sunulmuştur.

Şekil 2-7. İzmir VKE Alt Proje Konum Haritası

2.3.6 Konya

Konya VKE alt proje alanı, Konya ilinin Meram ilçesi Alavardi mahallesinde bulunmaktadır (Ada/Parsel No: 39698/4). Alt projenin konum haritası Şekil 2-8'de gösterilmektedir.

Samsun VKE alt proje alanı, Samsun'un Atakum İlçesi, Yeşildere Mahallesinde bulunmaktadır (Ada/Parsel No: 4034/1). Alt projenin konum haritası Şekil 2-9'da verilmiştir.

3 ÇSED SÜRECİ VE KAPSAMLAŞTIRMA

3.1 ÇSED Sürecindeki Temel Adımlar ve Kapsamlaştırmanın Yeri

Çevresel ve sosyal hususların proje döngüsüne entegre edilmesi, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmayı amaçlayan tüm projelerin vazgeçilmez bir parçasıdır. ÇSED süreci, bu entegrasyonu sağlayan en etkili yolu olarak kabul edilmektedir. ÇSED, bir projenin fiziksel, biyolojik ve sosyoekonomik çevrenin çeşitli yönleri üzerindeki etkilerini tahmin eden ve değerlendiren sistematik bir süreçtir. ÇSED süreci, projenin olumsuz etkileri önlemek, azaltmak, düzeltmek, dengelemek veya telafi etmek ve ayrıca teknik olarak mümkün ve uygun maliyetli olduğu ölçüde fayda sağlamak için alacağı önlemleri tanımlar. ÇSED sürecinin ilk adımı, bir proje için ÇSED yapılması gerekip gerekmediğini belirleyen tarama aşamasıdır. Bu genel olarak faaliyet türlerini içeren borç verenin kategorizasyon listelerine bakılarak belirlenir ve proje faaliyetinin bu listelerde yer aldığı tespit edilirse ÇSED gerçekleştirilir.

ÇSED çalışmaları, Dünya Bankası ÇSÇ'nin Çevresel ve Sosyal Standart (ÇSS)'lerini takip edecektir.

3.1.1 Tarama

DBG'nun gereklilikleri bu kapsamlaştırma raporunun 4.2.1 Bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

DB, projeleri dört (4) sınıflandırmadan birine tabi tutar:

- Yüksek Risk, (Proje genellikle desteklenmez)
- Önemli Risk, (ÇSED gereklidir, ÇSYP gereklidir, Y-ÇSYP gereklidir. Eylem Planları gereklidir).
- Orta Derecede Risk, (ÇSYP gereklidir veya ÇSYP gerekli olabilir, Y-ÇSYP gereklidir)
- Düşük Risk. (Eylem gerekmez)

DB, uygun risk sınıflandırmasını belirlerken, projenin türü, yeri, hassasiyeti ve ölçeği; potansiyel çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin niteliği ve büyüklüğü ve Borçlunun (projenin uygulanmasından sorumlu diğer kuruluşlar da dahil olmak üzere) çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri ÇSS'lerle tutarlı bir şekilde yönetme kapasitesi ve taahhüdü gibi ilgili konuları dikkate alır. Projeye ve projenin geliştirildiği bağlama bağlı olarak, diğer risk alanları da çevresel ve sosyal etki azaltma önlemlerinin ve sonuçlarının sağlanmasıyla ilgili olabilir. Bunlar arasında yasal ve kurumsal hususlar; önerilen azaltım ve teknolojinin niteliği, yönetim yapıları ve mevzuat ve istikrar, çatışma veya güvenlikle ilgili hususlar yer alabilir.

TUCSAP'ın ÇSYÇ'nin rehberliğinde, her bir alt projenin Ç&S taramaları, öngörülen Ç&S risklerini belgelemek ve alt proje risk kategorisini tanımlamak için TUCSAP'ın PKB'nin Ç&S ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir. Böylelikle, alt projelerin Ç&S riski “Önemli” olarak kategorize edilmiştir. Alt projelerin risk kategorisi, gerektiğinde ÇSED çalışmasının sonuçlarına göre her bir alt proje için yeniden değerlendirilecektir.

Her bir alt projenin kapsamlaştırma çalışmalarının çıktılarına dayanarak, alt projelerin inşaat ve işletme aşamaları için ayrı ayrı olmak üzere, Çevresel ve Sosyal Yönetim Plan (ÇSYP)'ları, DB Ankara ofisi ve TOB PKB üyesi Çevre Uzmanı ve Sosyal Uzman tarafından belirlenen ÇSED'in danışmanlık iş tanımında yer alan entegre planları içerecektir:

- i. Kimyasal ve Tehlikeli Madde Yönetim Planı (alt proje aşamalarındaki kimyasal kullanımları nedeniyle),
- ii. Hava Kalitesi ve Gürültü Yönetim Planı (özellikle toz ve gürültü emisyonlarına neden olabilecek inşaat faaliyetleri nedeniyle),
- iii. Atık ve Atıksu Yönetim Planı (Laboratuvar/Tıbbi Atık Yönetim Planı dahil), (atık ve atıksu oluşturabilecek inşaat ve işletme faaliyetleri nedeniyle),
- iv. İnsan Kaynakları Yönetim Planı (alt projenin inşaat ve işletme aşamaları için işgücü prosedürleri nedeniyle),
- v. Toplum Sağlığı, Güvenliği ve Emniyeti Yönetim Planı (alt projenin inşaat ve işletme aşamalarındaki toplum sağlığı, güvenliği ve emniyeti riskleri nedeniyle),
- vi. İSG Planı (alt projenin inşaat ve işletme aşamalarında işçilerin veya çalışanların sağlık ve güvenliği nedeniyle),
- vii. Kaynak Verimliliği ve Kirlilik Önleme Planı (alt projenin inşaat ve işletme aşamalarında kaynak kullanımı, salınan emisyonlar ve oluşan atıklar nedeniyle),
- viii. Acil Durum Hazırlık ve Müdahale Planı (alt projenin inşaat ve işletme aşamalarındaki olası acil durumlar nedeniyle),
- ix. Güvenlik Yönetim Planı (alt projenin inşaat ve işletme aşamalarındaki potansiyel güvenlik durumları nedeniyle).

Ayrıca, VKE'lerde hayvan yetiştirme ünitelerinin bulunması nedeniyle saha ziyaretleri sırasında gözlemlenen haşereler nedeniyle, “Zararlı Yönetim Planı” ÇSED'in danışmanlık iş tanımındaki planlardan ayrı olarak dahil edilmiştir.

Ayrıca, her alt proje için bir PKP, TUCSAP'ın PKP raporuna uygun olarak ÇSED raporu ile birlikte hazırlanacaktır. Öte yandan, inşaat ve mühendislik işleri için Yüklenici(ler) ayrıca aşağıdaki gibi kendi eşdeğer yönetim planlarını geliştirecektir:

- Y-ÇSYP ve Y-ÇSYP Kontrol Listesi, alt projelerin ÇSED raporlarında ele alınacaktır,
- TUCSAP'ın İYP'si ile uyumlu Y-İY Planı,
- ve diğer ilgili planlar.

3.1.2 Kapsamlaştırma

Kapsamlaştırma, ÇSED çalışmasında ele alınacak temel konuları belirleyen ÇSED sürecinin önemli bir adımıdır. Kapsam belirleme, değerlendirmede hangi konuların ele alınması gerektiğini ve hangi konuların her bir alt projeyle çok az ilgili olduğunu veya hiç ilgili olmadığını tanımlamayı sağlar. Kapsam belirleme, sağlam bir ÇSED sürecinin önemli bir parçası olan paydaşlarla ilk istişarelerin başladığı aşamadır. Bu rapor, kapsamlaştırma çalışmasının bulgularını sunmaktadır.

3.1.3 Mevcut Durum Çalışması ve Veri Toplama

Kapsamlaştırma aşamasında tespit edilen kilit konular için, mevcut çevresel ve sosyal temel koşullar hakkında mevcut bilgiler toplanmıştır. Bu bilgiler, bugüne kadar hazırlanan mevcut raporları ve ikincil verileri (örneğin, mevcut yayınlanmış materyaller ve belgeler, haritalar, raporlar vb.) içermektedir. Gerekirse, ÇSED çalışmaları kapsamında ekolojik saha incelemeleri yapılacaktır.

Alt projelerin Ç&S Tarama Raporları ve ÇSED çalışmalarının danışmanlık iş tanımına göre, mevcut durum saha araştırmaları (yani hava ve gürültü mevcut durum ölçümleri) ÇSED çalışmaları kapsamında yapılmayacaktır. Alt projelerin kapsamlaştırma aşamalarında herhangi bir ek temel veri toplama ihtiyacı tespit edilirse, değerlendirme çalışmalarına dahil edilmek üzere ilgili veriler toplanacak ve bunlar çalışmaların başlatılmasından önce TOB danışmanlarıyla görüşülerek mutabık kalınacaktır.

3.1.4 Etki Değerlendirmesi

Etkilerin değerlendirilmesi, etkilerin büyüklüğünün tahmin edilmesi ve etkilerin öneminin değerlendirilmesi, ardından önemli etkiler için azaltıcı önlemlerin önerilmesi ve azaltıcı önlemlerin uygulanmasından sonra herhangi bir artık etkinin kalıp kalmadığının değerlendirilmesi yoluyla yapılacaktır. Etkilerin değerlendirilmesi kapsamlaştırma çalışmasının sonuçlarına dayanacaktır. Değerlendirme, alt projelerin bir sonucu olarak mevcut durumdaki çevresel ve sosyal değişiklikleri değerlendirecektir. Değerlendirme tüm olası etkileri gözden geçirecek ve hangi etkilerin önemli olabileceğini belirleyecektir.

3.1.5 Etki Azaltıcı Önlemlerin Belirlenmesi

Önemli etkilerin önlenmesi, en aza indirilmesi veya giderilmesi için Türkiye'nin mevzuat gereklilikleri, uluslararası en iyi uygulamalar, DB ÇSS'leri, DB ÇSG Kılavuzlarının Genel İlkeleri, DHSÖ Uluslararası Standartları, DB Sağlık Tesisleri için ÇSG Kılavuzu, DSÖ Laboratuvar Biyogüvenlik El Kitabı (dördüncü baskı, 2020) ve DSÖ Biyoreisk Yönetimi: Laboratuvar Biyogüvenlik Rehberi (2006, WHO/CDS/EPR/2006.6) temel alınarak etki azaltma önlemleri belirlenecektir. Önlemler, ilerleme faaliyetlerinin başlangıcından itibaren çevresel veya sosyal etki yaratmaktan kaçınmayı ve bunun mümkün olmadığı durumlarda, potansiyel kalan olumsuz etkileri en aza indirecek, hafifletecek ve son çare olarak dengeleyecek ve/veya

telafi edecek ek önlemleri uygulamayı amaçlayacaktır. Etki azaltma önlemleri, çevresel ve sosyal faydalar sağlamaya yönelik önlemleri de içerebilir.

3.1.6 Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı (ÇSYP)

ÇSYP'leri, alt projelerin inşaat, devreye alma, işletme ve hizmetten çıkarma aşamalarında her bir etki için etki azaltma önlemlerini, etki azaltma önlemlerinin uygulanmasına ilişkin sorumlulukları, zamanlamayı ve izleme ve denetim gerekliliklerini içerecektir. ÇSYP'leri, etkilerden kaçınmaya odaklanacak ve bunun mümkün olmadığı durumlarda, olası etkileri en aza indirmek veya kabul edilebilir seviyelere indirmek için teknik ve mali açıdan uygulanabilir ve uygun maliyetli hafifletici önlemler sunacaktır.

3.1.7 Paydaş Katılımı

Her alt proje için, ÇSED çalışması, etkilerin değerlendirilmesi sırasında halk ve/veya diğer kuruluşlar tarafından dile getirilen görüşlerin/endişelerin dikkate alınması ve etki azaltıcı önlemlerin belirlenmesi için erken aşamalarda (kapsamlaştırma aşamasından başlayarak) istişare faaliyetlerini içerecektir.

Her alt proje için, alt projenin paydaşlarla nasıl etkileşim kuracağını detaylandıran bir PKP geliştirilecektir. Nihai Taslak ÇSED Raporu da halkın erişimine sunulacaktır.

3.2 Kapsamlaştırma Yaklaşımı

Bölüm 1.1'de belirtildiği gibi, her bir alt proje için ÇSED, ilgili DB ÇSS'leri gerekliliklerine uygun olarak geliştirilecektir.

Her ÇSED'de ayrıca DB ÇSG Kılavuzlarının Genel İlkeleri, DB Sağlık Tesisleri için ÇSG Kılavuzu, DHSÖ Uluslararası Standartları, DSÖ Laboratuvar Biyogüvenlik El Kitabı (dördüncü baskı, 2020) ve DSÖ Biyolojik Risk Yönetimi: Laboratuvar Biyogüvenlik Kılavuzu (2006, WHO/CDS/EPR/2006.6) dikkate alınacaktır.

DB ÇSS1'e uygun olarak, kapsamlaştırma aşamasında:

- Her bir alt projenin tüm bileşenleri (tesisler, altyapı ve alt proje ile ilişkili faaliyetler dahil) dikkate alınmıştır;
- İlgili mevzuat, ulusal ve uluslararası standartlar belirlenmiştir;
- Fiziksel, doğal, sosyal, kültürel ve ekonomik çevre üzerindeki etkiler, toplumun ve işçilerin sağlık ve güvenliği ile birlikte değerlendirilmiştir.

Değerlendirme, olumsuz etkileri ve bunlara yönelik önlemlerle birlikte, olumlu veya faydalı etkileri de ele alacak ve bunları geliştirmeye yönelik olacaktır.

3.3 Proje Kategorizasyonu

Dünya Bankası projeleri, projenin türü, yeri, hassasiyeti ve ölçeği ile potansiyel çevresel etkilerinin niteliği ve büyüklüğüne bağlı olarak dört kategoride sınıflandırmaktadır. Banka (i) alt projelerin çevresel ve sosyal risk ve etkilerinin niteliği ve büyüklüğünü; (ii) sektörel ve coğrafi bağlamı; ve (iii) finansman türünü dikkate almaktadır.

Dünya Bankası'na göre, önerilen alt projelerin risk kategorisi Önemli olarak sınıflandırılmıştır. Kapsamlaştırma sonuçlarına göre, ÇSED sürecinde hazırlanacak ÇSYP ve yönetim planlarında belirtilecek izleme ile birlikte uygun çevresel ve sosyal yönetim ile alt projelerin etkilerinin çoğunu azaltmak ve kontrol etmek mümkündür. Alt projelerin risk kategorileri, gerektiğinde her bir alt proje ÇSED çalışmasının sonuçlarına göre yeniden değerlendirilecektir.

3.4 Veri Toplama

Bu ÇSED Kapsamlaştırma Raporu büyük ölçüde her bir alt proje için masa başı çalışmalarına dayalı olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, saha araştırması gözlemleri ve TOB PKB üyesi Çevre Uzmanı ve Sosyal Uzman ile alt proje sahipleri tarafından sağlanan alt proje bilgileri de ÇSED ekibinin çeşitli gelişmelerdeki deneyimleri kadar faydalı olmuştur.

3.5 Sınırlamalar

Bu Kapsamlaştırma Raporu, hazırlandığı tarihte mevcut olan tasarım bilgilerine dayanılarak hazırlanmıştır. Gerekli olduğu durumlarda varsayımlar yapılmış ve ilgili bölümlerde tartışılmıştır. ÇSED sürecinin aşamaları sırasında alt projelerin tasarımında ve planında yapılacak herhangi bir değişiklik veya optimizasyon da değerlendirilecek ve ÇSED Raporuna dahil edilecektir.

Bu kapsamlaştırma raporu, DB Ankara ofisi ve TOB PKB üyesi Çevre Uzmanı ve Sosyal Uzman tarafından belirlenen ÇSED danışmanlık iş tanımına uygun olarak özetlendiğinden, Ç&S Mevcut Durum Koşulları, Etki Değerlendirme Metodolojisi, Etki Alan (EA)'larının Belirlenmesi, Azaltma Önlemleri, Proje Alternatifleri, Temel Ç&S Etkileri, Ç&S Yönetimi ve İzleme gibi ana konular her bir alt projenin ÇSED raporunda yer alacaktır.

4 YASAL ÇERÇEVE: ULUSAL VE ULUSLARARASI GEREKLİLİKLER

Bölüm, alt projelerin inşaat aşamasından kullanım ömrüne kadar karşılanması/takip edilmesi gereken düzenleyici çerçeveyi ve uygulanabilir standartları özetlemektedir. Bu bağlamda, ulusal mevzuat ile uluslararası standartlar arasında farklılıklar olması durumunda, en katı gereklilik dikkate alınacaktır.

4.1 Ulusal Mevzuat

Çevre ile ilgili kanun ve yönetmeliklerin çoğu, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin katılım öncesi çalışmaları kapsamında sürekli olarak gözden geçirilmekte ve Avrupa Birliği (AB) Direktifleri ile uyumlaştırılmaktadır

- Çevre Kanunu (No: 2872), tüm canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını amaçlamaktadır. Alt projelerde uygulanacak olan ancak bunlarla sınırlı olmayan yönetmelikler şunlardır:
 1. Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve İzleme
 - a. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (29.07.2022/31907),
 - b. Çevresel İzin ve Lisans Yönetmeliği (10.09.2014/29115),
 - c. Çevresel Denetim Yönetmeliği (12.06.2021/31509).
 2. Hava Emisyonları ve Hava Kalitesi
 - a. Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği (06.06.2008/26898),
 - b. Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik (17.05.2014/29003),
 - c. Endüstriyel Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği (03.07.2009/27277)
 - d. Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği (13.01.2005/25699),
 - e. Egzoz Gazı Emisyonu Kontrolü Yönetmeliği (11.03.2017/30004)
 - f. Kokuya Sebep Olan Emisyonların Kontrolü Yönetmeliği (19.07.2013/28712).
 3. Kirlenmiş Arazi
 - a. Toprak Kirliliği ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Alanların Kontrolü Yönetmeliği (08.06.2010/27605).
 4. Gürültü
 - a. Açık Alanda Kullanılan Teçhizat Tarafından Oluşturulan Çevredeki Gürültü Emisyonu Hakkında Yönetmelik (30.12.2006/26392),
 - b. Çevresel Gürültü Kontrolü Yönetmeliği (30.11.2022/32029).
 5. Atık Yönetimi
 - a. Atık Yönetimi Yönetmeliği (02.04.2015/29314),
 - b. Atıkların Düzenli Depolanmasına Dair Yönetmelik (26.03.2010/27533),
 - c. Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği (18.03.2004/25406),

- d. Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği (25.01.2017/29959),
 - e. Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği (26.06.2021/31523),
 - f. Atık Yağların Yönetimi Yönetmeliği (21.12.2019/30985),
 - g. Bitkisel Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği (06.06.2015/29378),
 - h. Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği (31.08.2004/25569),
 - i. Ömrünü Tamamlamış Lastiklerin Kontrolü Yönetmeliği (25.11.2006/26357),
 - j. Sıfır Atık Yönetmeliği (12.07.2019/30829),
 - k. Atıkların Yakılmasına İlişkin Yönetmelik (06.10.2010/27721).
6. Su Kalitesi ve Atıksu
- a. Yeraltı Suları Hakkında Kanun (No: 167),
 - b. Yeraltı Sularının Kirlenmeye ve Bozulmaya Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik (07.04.2012/28257),
 - c. İçme Suyuna Temin Edilen Suların Kalitesi ve Artırılması Hakkında Yönetmelik (06.07.2019/30823),
 - d. İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik (17.02.2005/25730),
 - e. Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği (23.07.2016/29779),
 - f. Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği (30.11.2012/28483),
 - g. Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği (26.11.2005/26005),
 - h. Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (31.12.2004/25687).
7. Enerji Verimliliği Kanunu (No: 5627)
- a. Enerji Verimliliği Denetim Yönetmeliği (06.07.2018/30470),
 - b. Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğin Artırılmasına Dair Yönetmelik (27.10.2011/28097),
 - c. Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği (05.12.2008/27075).
8. Biyogüvenlik ve Hayvan Refahı
- a. Hayvanları Koruma Kanunu (Kanun No: 5199),
 - b. Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu (Kanun No: 5996),
 - c. Biyogüvenlik Kanunu (Kanun No: 5977),
 - d. Veteriner Teşhis ve Analiz Laboratuvarları Yönetmeliği (11.12.2011/28139),
 - e. Veteriner Enstitülerinin Teşkilat, Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (10.12.2021/31685)
 - f. Veteriner Biyolojik Numunelerin Alınması, Nakledilmesi, İthalatı, İhracatı ve Laboratuvar Şartlarına Dair Yönetmelik (29.08.2020/31228),
 - g. Deneyisel ve Diğer Bilimsel Amaçlar İçin Kullanılan Hayvanların Refah ve Korunmasına Dair Yönetmelik (13.12.2011/28141),
 - h. Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik (15.02.2014/28914)
 - i. Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik Uygulama Yönergesi (Dayanak onay No: E.3679106; Tarih: 12.12.2018),

- j. Biyolojik Etkenlere Maruziyet Risklerinin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik (15.06.2013/28678),
 - k. Türk Standartları (TS) EN 12128:2002: Biyoteknoloji- Araştırma, geliştirme ve analiz laboratuvarları,
 - l. TS EN 12469 Biyoteknoloji- Mikrobiyolojik Güvenlik Kabinleri ile ilgili Performans Kriterleri.
9. İş Sağlığı ve Güvenliği
- a. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (No: 6631),
 - b. Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği (05.10.2013/28786),
 - c. İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik (18.06.2013/28681),
 - d. İlk Yardım Yönetmeliği (29.07.2015/29429),
 - e. Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerlerinde Kullanılması Hakkında Yönetmelik (02.07.2013/28695),
 - f. Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (15.05.2013/28648),
 - g. Çalışanların Gürültü ile İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik (28.07.2013/28721),
 - h. Çalışanların Titreşimle İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik (22.08.2013/28743),
 - i. İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği (29.12.2012/28512),
 - j. Tozla Mücadele Yönetmeliği (05.11.2013/28812),
 - k. Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik (12.08.2013/28733),
 - l. Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik (25.01.2013/28539),
 - m. Makine Koruyucuları Yönetmeliği (17.05.1983/18050),
 - n. Makine Emniyeti Yönetmeliği (03.03.2009/27158),
 - o. İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği (25.04.2013/28628),
 - p. İşyeri Bina ve Eklentilerinde Alınacak Sağlık ve Güvenlik Önlemlerine İlişkin Yönetmelik (17.07.2013/28710),
 - q. Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik (19.12.2007/26735),
 - r. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği (29.12.2012/28512),
 - s. Alt İşverenlik Yönetmeliği (27.09.2008/27010),
 - t. Elle Taşıma İşleri Yönetmeliği (24.07.2013/28717),
 - u. Sağlık ve Güvenlik İşaretleri Yönetmeliği (11.09.2013/28762).
10. Kültürel Miras
- a. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu,
 - b. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 658 sayılı İlke Kararı, Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları,

- c. 5448 sayılı ve 19 Ocak 2006 tarihli Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.

Türkiye, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Direktifleri (Direktif 85/337/ Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), 92/11/ Avrupa Topluluğu (AT), 97/11/AT, Türkiye'nin 11-12 Aralık 2001 tarihli üyelik başvurusu, 2003/35, 2011/92/AB, 2014/52/AB) de dahil olmak üzere ÇED, 7.2.1993 tarihli Türk ÇED Yönetmeliği ile ÇED konusundaki AB düzenleyici gerekliliklerini ulusal mevzuata büyük ölçüde uyarlamıştır. Türk mevzuatına göre, alt projelerin faaliyetleri ÇED Yönetmeliği kapsamı dışındadır. Yine de Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB) tarafından güvence altına alınmış alt projelerin kapsam dışı resmi yazıları mevcuttur.

4.2 Uluslararası Standartlar

4.2.1 Dünya Bankası Grubu Gereklilikleri

ÇSED, kabul görmüş uluslararası finansman gerekliliklerine, yani DB ve TOB'nın ÇSYÇ gerekliliklerine uygun olarak hazırlanacaktır. Bunlar arasında DB'nin aşağıda ayrıntıları verilen ÇSÇ de bulunmaktadır:

DB'nin Çevresel ve Sosyal Çerçevesi

DB'nin ÇSÇ, daha iyi uzun vadeli kalkınma sonuçları yaratmak amacıyla Koruma Politikalarının gözden geçirilmesinden sonra geliştirilmiştir. DB ÇSS'leri, ÇSED çalışmalarında ve ilgili etki azaltma önlemlerinin ve izleme planının geliştirilmesinde dikkate alınacaktır. ÇSÇ'nde verilen ÇSS'ler, özellikle sosyal konularda çevresel ve sosyal risklere daha kapsamlı bir yaklaşıma sahiptir. DB'nin ÇSS'lerinin listesi Tablo 4-1'de verilmiştir. ÇSÇ 1 Ekim 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi, alt projeler ve alt projelerin EA'larındaki sosyal ve çevresel unsurlar, ÇSS5 (Arazi Edinimi, Arazi Kullanımında Kısıtlamalar ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim), ÇSS7 (Yerli Halklar/Sahra Altı Afrika Tarihsel Olarak Yetersiz Hizmet Görmüş Geleneksel Yerel Topluluklar) ve ÇSS9 (Finansal Aracılar) kapsamında ilgili unsurları veya faaliyetleri içermemektedir. EA'ları içerisinde kritik/doğal habitat veya herhangi bir koruma alanı bulunmamasına rağmen, çevresel etki değerlendirme çalışmaları ÇSS6 (Biyçeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi) dikkate alınarak yürütülecek ve Raslantısal Buluntu Prosedürü ÇSS8 (Kültürel Miras) doğrultusunda hazırlanacaktır.

Alt projelerin DBG ÇSS uygulanabilirlik özet tablosu Tablo 4-1'de yer almaktadır.

Tablo 4-1. Alt Projelerin DBG ÇSS Uygulanabilirlik Özet Tablosu

ÇSS No	ÇSS Başlığı	Uygulanabilirlik	Açıklama
ÇSS1	Çevresel ve Sosyal Risklerin ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi	Uygulanabilir	Alt projelerin potansiyel olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla, alt projelerin ÇSYP'larında yer alan ilgili planlar geliştirilecek ve uygulanacaktır.

ÇSS No	ÇSS Başlığı	Uygulanabilirlik	Açıklama
ÇSS2	İş ve Çalışma Koşulları	Uygulanabilir	Alt projeler için İnsan Kaynakları Yönetim Planları ve İY Planları geliştirilecek ve uygulanacaktır.
ÇSS3	Kaynak Verimliliği ve Kirlilik Önleme ve Yönetimi	Uygulanabilir	Alt projeler için; Hava Kalitesi ve Gürültü Yönetim Planı, Atık ve Atıksu Yönetim Planı (Laboratuvar/Tıbbi Atıkları dahil), Kaynak Verimliliği ve Kirlilik Önleme Planı ile Kimyasal ve Tehlikeli Madde Yönetimi Planı geliştirilecek ve uygulanacaktır.
ÇSS4	Toplum Sağlığı ve Güvenliği	Uygulanabilir	Alt projeler için; Kimyasal ve Tehlikeli Madde Yönetimi Planı, Toplum Sağlığı, Güvenliği ve Emniyeti Yönetim Planı, İSG Planı, Acil Durum Hazırlık ve Müdahale Planı, Güvenlik Yönetimi Planı ve Zararlı Yönetim Planı geliştirilecek ve uygulanacaktır.
ÇSS5	Arazi Edinimi, Arazi Kullanımındaki Kısıtlamalar ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim	Uygulanmaz	Alt projeler için ve onların EA'larında ÇSS5'e ilişkin herhangi bir unsur veya faaliyet bulunmamaktadır.
ÇSS6	Biyçeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi	Uygulanabilir	EA'ı içinde kritik/nadir habitatlar veya koruma alanları bulunmamasına rağmen, çevresel değerlendirmelerde biyolojik çeşitlilik unsurları dikkate alınacaktır.
ÇSS7	Yerli Halklar/Sahra Altı Afrika Tarihî Olarak Yetersiz Hizmet Görmüş Geleneksel Yerel Topluluklar	Uygulanmaz	Alt projeler için ve onların EA'larında ÇSS7'ye ilişkin herhangi bir unsur veya faaliyet bulunmamaktadır.
ÇSS8	Kültürel Miras	Uygulanabilir	Her bir alt proje için ÇSS8 gerekliliklerine uygun şekilde Rastlantısal Buluntu Prosedürü hazırlanacaktır.
ÇSS9	Finansal Aracılar	Uygulanmaz	Alt projeler Finansal Aracı içermemektedir.
ÇSS10	Paydaş Katılımı ve Bilgi Açıklaması	Uygulanabilir	İnsan Kaynakları Yönetim Planı, İY Planları ve PKP her alt projeler için geliştirilecek ve uygulanacaktır.

DB ve Uluslararası Finans Kurumu (IFC)'nin Kılavuzları

ÇSED ayrıca IFC ÇSG (Dünya Bankası Grubu) Genel Kılavuzlarını ve sağlık tesisleriyle ilgili DSÖ Kılavuzlarını, Sağlık Tesisleri için IFC ÇSG kılavuzu, DHSÖ Uluslararası Standartları ve uygulanabildiği yerlerde Sektörel Kılavuzlar dahil olmak üzere genellikle Uluslararası İyi Uygulama Standartları olarak dikkate alacaktır. Daha spesifik olarak, DSÖ Laboratuvar Biyogüvenlik El Kitabı (dördüncü baskı, 2020), önerilen BGS-2 ve BGS-3 laboratuvarları alt projeleri için uluslararası en iyi uygulama gereklilikleri olarak doğrudan uygulanabilir. Etki değerlendirmesi ve etki azaltma önlemlerinin geliştirilmesi için, ulusal mevzuat gerekliliklerine ek olarak ÇSG Kılavuzlarında verilen performans seviyeleri ve önlemler de dikkate alınacaktır. Ayrıca, DB'nin ÇSÇ ve ÇSS1'inin gerektirdiği şekilde, ulusal yönetmelikler ÇSG Kılavuzlarında sunulan seviye ve önlemlerden farklı olduğunda, alt projeler için daha katı olan eşik veya standart geçerli olacaktır. DB'nin Kirlilik Önleme ve Azaltma El Kitabı da etki azaltma önlemlerinin geliştirilmesi için dikkate alınacaktır.

Bunlar Dünya Bankası ve İyi Uluslararası Endüstri Uygulama (İUEU)'lerinin geçerli belgeleridir:

- Dünya Bankası ÇSÇ ve Kredi Faydalanıcıları için Rehberlik Notları,
- Dünya Bankası Grubu ÇSG Kılavuzlarının Genel İlkeleri,
- Dünya Bankası Grubu Sağlık Tesisleri için ÇSG Kılavuzları,

- Su ve Sanitasyon için geçerli Dünya Bankası Grubu ÇSG Kılavuzları,
- Dünya Bankası Grubu İlaç ve Biyoteknoloji Üretimine Uygulanabilir ÇSG Kılavuzları,
- Dünya Bankası Cinsiyete Dayalı Taciz ve İstismar Kılavuz İlkeleri,
- DHSÖ Uluslararası Standartları⁵,
- DSÖ Laboratuvar Biyogüvenlik El Kitabı, dördüncü baskı, 2020,
- DSÖ Biyorisk Yönetimi: Laboratuvar Biyogüvenlik Rehberi, 2006, WHO/CDS/EPR/2006.6,
- Tehlikeli Malların Taşınması için BM Model Yönetmelikleri.

4.2.2 Avrupa Birliği'ndeki Temel Mevzuat ve Uluslararası Referans Belgeler

Türkiye'nin 14 Nisan 1987 tarihinde AB'nin öncülü olan AET'na tam üye olmak için yaptığı başvurunun ardından, Türkiye'nin AB'ne üye devlet olarak katılımı için müzakereler devam etmektedir. Bu nedenle, alt projelerle ilgili olan AB'deki temel Mevzuat ve Uluslararası Referans Belgeleri aşağıda sunulmuştur:

Genel Hükümler/Programlar

- Bazı kamu ve özel projelerin çevre üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesine ilişkin 2011/92/AB sayılı Direktifi değiştiren 16 Nisan 2014 tarihli ve 2014/52/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L124/16.4.2014; Yürürlüğe Giriş: 25.01.2014),
- Endüstriyel emisyonlara ilişkin 24 Kasım 2010 tarihli ve 2010/75/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi (entegre kirlilik önleme ve kontrolü)
(Resmî Gazete/Tarih: L334/17.12.2010; Yürürlüğe Giriş: 06.01.2011),
- Çevresel bilgilere kamunun erişimine ilişkin 28 Ocak 2003 tarihli ve 2003/4/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi
(Resmî Gazete: L41, 14.02.2003; Yürürlüğe Giriş: 14.02.2003),
- Sürdürülebilir yatırımları kolaylaştırmak için bir çerçeve oluşturulmasına ve 2019/2088 sayılı Tüzüğü (AB) değiştirmeye ilişkin 18 Haziran 2020 tarihli ve 2020/852 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü (AB)
(Resmî Gazete/Tarih: L198/22.06.2020; Yürürlüğe Giriş: 13.07.2020),
- Tehlikeli malların karada taşınmasına ilişkin 24 Eylül 2008 tarihli ve 2008/68/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L260/30.09.2008; en son 01.07.2022 tarihinde değiştirilmiştir).

Biyogüvenlik

⁵ Kaynak web sitesi: <https://www.woah.org/en/what-we-do/standards/standard-setting-process/>

- Bulaşıcı hayvan hastalıklarına ilişkin ve hayvan sağlığı alanındaki bazı kanunları değiştiren ve yürürlükten kaldıran 9 Mart 2016 tarihli ve 2016/429 (AB) sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü ('Hayvan Sağlığı Kanunu')
(Resmî Gazete/Tarih: L 84, 31.03.2016; en son 21.04.2021 tarihinde değiştirilmiştir),
- Listelenen bazı hastalıkların önlenmesi ve kontrolüne yönelik kurallara ilişkin olarak 2016/429 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğünü (AB) tamamlayan 17 Aralık 2019 tarihli ve 2020/687 sayılı Komisyon Yetkilendirilmiş Tüzüğü (Avrupa Çevre Ajansı ile ilgili metin)
(Resmî Gazete/Tarih: L 174, 03.06.2020; en son 03.05.2023 tarihinde değiştirilmiştir),
- Bilimsel amaçlarla kullanılan hayvanların korunmasına ilişkin 22 Eylül 2010 tarihli ve 2010/63/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L 276, 20.10.2010; en son 26.06.2019 tarihinde değiştirilmiştir),
- Çalışanların işyerinde biyolojik ajanlara maruz kalmaya bağlı risklerden korunmasına ilişkin 18 Eylül 2000 tarihli ve 2000/54/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L 262, 17.10.2000; en son 24.06.2020 tarihinde değiştirilmiştir),
- 85/511/AET sayılı Direktif ile 89/531/AET ve 91/665/AET sayılı Kararları yürürlükten kaldıran ve 92/46/AET sayılı Direktifi değiştiren şap hastalığının kontrolüne yönelik Topluluk tedbirlerine ilişkin 29 Eylül 2003 tarihli ve 2003/85/AB sayılı Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L 306, 22.11.2003; en son 21.04.2021 tarihinde değiştirilmiştir).

İş Güvenliği

- İşyerinde çalışanların güvenlik ve sağlığının iyileştirilmesini teşvik edecek önlemlerin alınmasına ilişkin 12 Haziran 1989 tarihli ve 89/391/AET sayılı Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L183/29.06.1989; en son 11.12.2008 tarihinde değiştirilmiştir),
- Avrupa Hastane ve Sağlık İşverenleri Derneği (HOSPEEM) ve Avrupa Kamu Hizmeti Sendikaları Federasyonu (EPSU) tarafından imzalanan hastane ve sağlık sektöründe kesici alet yaralanmalarının önlenmesine ilişkin Çerçeve Anlaşmanın uygulanmasına dair 10 Mayıs 2010 tarihli ve 2010/32/AB sayılı Konsey Direktifi (Avrupa Çevre Ajansı ile ilgili metin)
(Resmî Gazete/Tarih: L134/01.06.2010; Yürürlüğe Giriş 21.06.2010),
- İyonlaştırıcı radyasyona maruz kalmaktan kaynaklanan tehlikelere karşı korunmaya yönelik temel güvenlik standartlarını belirleyen ve 89/618/Euratom, 90/641/Euratom, 96/29/Euratom, 97/43/Euratom ve 2003/122/Euratom sayılı Direktifleri ilga eden 5 Aralık 2013 tarihli ve 2013/59/Euratom sayılı Konsey Direktifi

(Resmî Gazete/Tarih: L13/17.01.2014; Yürürlüğe Giriş: 17.01.2014).

Su Koruma ve Yönetimi

- Su politikası alanında Topluluk eylemi için bir çerçeve oluşturan 23 Ekim 2000 tarihli ve 2000/60/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L327/22.12.2000; Yürürlüğe Giriş: 22.12.2000; en son 20.11.2014 tarihinde değiştirilmiştir),
- Kentsel atık su arıtımına ilişkin 21 Mayıs 1991 tarih ve 91/271/AET sayılı Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L135/30.05.1991; Yürürlüğe Giriş: 19.06.1991; en son 01.01.2014 tarihinde değiştirilmiştir),
- Yeraltı sularının kirlenmeye ve bozulmaya karşı korunmasına ilişkin 12 Aralık 2006 tarihli ve 2006/118/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L372/19 27.12.2006; en son 11.07.2014 tarihinde değiştirilmiştir).

Atmosferik Kirliliğin İzlenmesi

- Avrupa için ortam hava kalitesi ve daha temiz havaya ilişkin 21 Mayıs 2008 tarihli ve 2008/50/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L152/11.06.2008; Yürürlüğe Giriş: 11.06.2008; son değişiklik 18.09.2015),
- Ortam havasındaki arsenik, kadmiyum, cıva, nikel ve polisiklik aromatik hidrokarbonlara ilişkin 15 Aralık 2004 tarihli ve 2004/107/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L23/26.01.2005; Yürürlüğe Giriş: 15.02.2005; son değişiklik 18.09.2015).

Gürültü Kirliliğinin Önlenmesi

- Çevresel gürültünün değerlendirilmesi ve yönetimine ilişkin 25 Haziran 2002 tarihli ve 2002/49/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L189/18.07.2002; Yürürlüğe Giriş: 18.07.2002; son değişiklik 26.07.2019).

Yabani Fauna ve Floranın Korunması

- Doğal yaşam alanlarının ve yabani fauna ve floranın korunmasına ilişkin 21 Mayıs 1992 tarih ve 92/43/AET sayılı Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L206/22.7.1992; Yürürlüğe Giriş: 10.6.1992; en son 01.07.2013 tarihinde değiştirilmiştir),
- Yabani kuşların korunmasına ilişkin 30 Kasım 2009 tarihli ve 2009/147/AB sayılı Konsey Direktifi

(Resmî Gazete/Tarih: L20/26.1.2010; Yürürlüğe Giriş: 26.1.2010; son değişiklik 26/06/2019).

Atık Yönetimi

- Atıklara ilişkin ve bazı Direktifleri yürürlükten kaldıran 19 Kasım 2008 tarihli ve 2008/98/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi
(Resmî Gazete/Tarih: L312/22.11.2008; Yürürlüğe Giriş: 12.12.2008; son değişiklik 05.07.2018 tarihinde yapılmıştır).

Hava Kalitesi

- Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu Uzun Menzilli Sınırlar Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi (CLRTAP) (Cenevre, 1979) (Onay tarihi: 18 Nisan 1983),
- Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (1992) (Onay tarihi: 24 Mayıs 2004),
- Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Kyoto Protokolü (1997) (Onay tarihi: 26 Ağustos 2009),
- Ozon Tabakasının Korunması Sözleşmesi (Viyana, 1985) (Onay tarihi: 20 Eylül 1991),
- Ozon Tabakasını İncelten Maddelere İlişkin Montreal Protokolü (1987) (Onay tarihi: 19 Aralık 1991).

Biyolojik Çeşitlilik

- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (Rio, 1992) (Onay tarihi: 27 Aralık 1996),
- Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Doğal Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern, 1979) (Onay tarihi: 20 Şubat 1984),
- Kuşların Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (Paris, 1950) (Onay tarihi: 14 Haziran 1967).

Kültürel Miras

- Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Valletta Anlaşması, 1992) (Onay tarihi: 05 Ağustos 1999),
- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme (Paris, 1972) (Onay tarihi: 14 Şubat 1983),
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi, Paris, 20 Ekim 2005 (Türkiye tarafından 02 Kasım 2017 tarihinde onaylanmıştır),
- UNESCO, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, Paris, 17 Ekim 2003 (Türkiye tarafından 27 Mart 2006 tarihinde onaylanmıştır),
- UNESCO, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, Paris, 16 Kasım 1972 (Türkiye tarafından 16 Mart 1983 tarihinde onaylanmıştır),

- UNESCO, Kültür Varlıklarının Yasadışı İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Yasaklanması ve Önlenmesine İlişkin Sözleşme, Paris, 14 Kasım 1970 (Türkiye tarafından 21 Nisan 1981 tarihinde onaylanmıştır).

Diğer Uluslararası Gereklilikler

Ulusal ve uluslararası yönetmelik ve yasalara ek olarak çeşitli uluslararası standartlar mevcuttur ve alt projeler için uygulanabilir:

- ISO 35001: 2009 Laboratuvarlar için Biyorisk Yönetimi,
- CEN/CWA 15793 Laboratuvar Biyorisk Yönetimi Standardı,
- DIN 1946 Havalandırma ve İklimlendirme (sağlık sektörü için),
- DIN EN 1886 Binalar için Havalandırma- Klima Santralleri- Mekanik Performans veya ANSI/ASHRAE/ASHE Standard 170-2017, Sağlık Tesislerinin Havalandırılması,
- EUROVENT Sertifikası (Isı Havalandırma Klima ve Soğutma ürünleri için üçüncü taraf ürün performans sertifikası),
- TS 12124 EN ISO 14644 Temiz Odalar ve İlgili Kontrollü Ortamlar,
- FAO, 2018. Biyogüvenlik Primer 2018. Bangkok. 120 s,
- FDA COVID-19'u Önlemeye Yönelik Aşıların Geliştirilmesi ve Ruhsatlandırılması, Sanayi için Kılavuz, 2020,
- CDC Mikrobiyolojik ve Biyomedikal Laboratuvarlarda Biyogüvenlik (BMBL),6. Baskı, 2020,
- Biyomedikal Laboratuvarlar ve Hayvan Araştırma Tesisleri için NIH Tasarım Gereksinimleri Kılavuzu (DRM), 2019,
- Rekombinant veya Sentetik Nükleik Asit Moleküllerini İçeren Araştırmalar için NIH Kılavuzları (NIH Kılavuzları), 2016,
- NIH Biyogüvenlik Seviye 3 Laboratuvar Sertifikasyon Gereklilikleri, 2006,
- ANSI Z9.14: Biyolojik Güvenlik Seviyesi 3 (BGS-3) ve hayvan Biyolojik Güvenlik Seviyesi 3 (HBGS-3) tesisleri için havalandırma sistemlerine yönelik test ve performans doğrulama metodolojileri,
- Sektör Standartları ve En İyi Uygulamalar,
- Biyolojik Materyallerin Taşınması, OIE Karasal EI Kitabı Bölüm 1.1.3., 2018,
- ICAO-Tehlikeli Malların Hava Yoluyla Güvenli Taşınması için Teknik Talimatlar (Ek 18) IATA-Tehlikeli Mallar (63'üncü, 2022),
- Biyolojik Silah Sözleşmesi, 1975,
- Test laboratuvarlarının yeterliliği için genel gereklilikler ISO/IEC 17025 standardında yer almaktadır.

5 ÇSED İŞ TANIMI

Geçici bir yapı olarak, Projenin ÇSYÇ'ne uygun olarak ÇSED çalışması ve raporu için aşağıdaki bölümler planlanmıştır.

- **Yönetici özeti**
 - Önemli bulgular ve önerilen eylemler kısaca tartışılır.
- **Yasal ve kurumsal çerçeve**
 - Çevresel ve sosyal değerlendirmenin gerçekleştirildiği projenin yasal ve kurumsal çerçevesini aşağıdaki hususlar dahil olmak üzere analiz edilir.
 - Ülkenin çevre ve sosyal konularla ilgili geçerli politika çerçevesi, ulusal yasa ve yönetmelikler ve kurumsal kapasite (uygulama dahil); ülke koşulları ve proje bağlamındaki farklılıklar; ülke çevre veya sosyal çalışmaları; ulusal çevre veya sosyal eylem planları; ve ilgili uluslararası antlaşma ve anlaşmalar kapsamında projeye doğrudan uygulanabilir olan ülkenin yükümlülükleri;
 - ÇSS'lar kapsamında geçerli gereklilikler; ve
 - Dünya Bankası Grubu Çevre, Sağlık ve Güvenlik Kılavuzları (ÇSGK) ve diğer ilgili İUEU'ları.
 - Borçlunun mevcut çevresel ve sosyal çerçevesini ÇSS'larla karşılaştırılır ve aralarındaki farklar belirlenir.
- **Proje tanımı**
 - Önerilen projeyi ve coğrafi, çevresel, sosyal ve zamansal bağlamını, gerekli olabilecek tesis dışı yatırımlar (örneğin, özel boru hatları, erişim yolları, elektrik tedariki, su tedariki, konut ve hammadde ve ürün depolama tesisleri) ve projenin ana tedarikçilerini de dahil olmak üzere kısaca açıklanır.
 - Projenin ayrıntılarını dikkate alarak, ÇSS1 ila 10'un gerekliliklerini karşılamak için herhangi bir planın gerekip gerekmediği belirtilir.
 - Proje sahasını ve projenin doğrudan, dolaylı ve kümülatif etkilerinden etkilenebilecek alanı gösteren yeterince ayrıntılı bir harita eklenir.
- **Mevcut veriler**
 - Projenin yeri, tasarımı, işletimi veya etki azaltma önlemleri ile ilgili kararlar için ilgili temel verileri ayrıntılı olarak belirtilir. Bu, verilerin doğruluğu, güvenilirliği ve kaynakları ile proje belirleme, planlama ve uygulama tarihlerine ilişkin bilgileri içerir.
 - Mevcut verilerin kapsamı ve kalitesi, önemli veri eksiklikleri ve tahminlerle ilgili belirsizlikler belirlenir ve tahmin edilir.
 - Mevcut bilgilere dayanarak, incelenen alanın kapsamı değerlendirilir ve proje başlamadan önce öngörülen değişiklikler de dahil olmak üzere ilgili fiziksel, biyolojik ve sosyoekonomik koşullar tanımlanır.
 - Proje alanı içindeki, ancak projeye doğrudan bağlantılı olmayan mevcut ve önerilen geliştirme faaliyetleri dikkate alınır.

- **Çevresel ve sosyal riskler ve etkiler**

- ÇSED'nin risk değerlendirmesi, bu laboratuvarlarda yürütülecek çalışmaların bulaşıcılığı, aktarılabilirliği ve işin doğası üçlüsü dikkate alınarak yapılacaktır. Biyogüvenlik düzeylerinin temel belirleyicilerinin laboratuvarda yapılan çalışmalara ve kullanılan ajanlara büyük ölçüde bağlı olduğu göz önüne alındığında, bu laboratuvarlarda kullanılacak potansiyel numunelerin listesi (ajan tehlikeleri ve laboratuvar prosedür tehlikeleri ile birlikte) varsa ÇSED'de verilir.
- ÇSED'ler ve ÇSYP'lar, ÇSED/ÇSYP'nın sadece uygulanmasından değil, aynı zamanda laboratuvarların, çalışanların ve toplulukların güvenliğinden de sorumlu ve hesap verebilir olacak, bir Kurumsal Düzenleme başlıklı bölüm içerir. Örneğin, kuruluşun bir dizi güvenlik kılavuzuna sıkı sıkıya uyulmasını sağlayan biyogüvenlik inceleme kurulları ve komiteleri bulunur.
- Projenin tüm ilgili çevresel ve sosyal risk ve etkileri dikkate alınacaktır. Bu, proje için geçerli DBG ÇSS'lerinde özel olarak belirlenen çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri ile projenin özel niteliği ve bağlamından kaynaklanan diğer çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri içerir.
 - çevresel riskler ve etkiler
 - ÇSGK'lar tarafından tanımlananlar;
 - toplum güvenliği ile ilgili olanlar (pestisitlerin güvenli kullanımı dahil);
 - iklim değişikliği ve diğer sınır ötesi veya küresel riskler ve etkilerle ilgili riskler ve etkiler;
 - doğal habitatların ve biyolojik çeşitliliğin korunması, muhafaza edilmesi ve restorasyonuna yönelik her türlü önemli tehdit; ve
 - ekosistem hizmetleri ve balıkçılık ve ormancılık gibi canlı doğal kaynakların kullanımıyla ilgili riskler ve etkiler
 - sosyal riskler ve etkiler,
 - kişisel, toplumsal veya devletler arası çatışmaların, suçların veya şiddetin tırmanması yoluyla insan güvenliğine yönelik tehditler;
 - proje etkilerinin, özel koşulları nedeniyle dezavantajlı veya savunmasız durumda olabilecek bireyler ve gruplar üzerinde orantısız bir şekilde hissedilmesi riski;
 - gelişim kaynaklarına ve proje faydalarından yararlanma konusunda bireylere veya gruplara, özellikle dezavantajlı veya savunmasız durumda olabilecek kişilere yönelik her türlü önyargı veya ayrımcılık;
 - zorla arazi alınması veya arazi kullanımına getirilen kısıtlamalarla ilgili olumsuz ekonomik ve sosyal etkiler;
 - arazi ve doğal kaynakların mülkiyeti ve kullanımıyla ilgili riskler veya etkiler, (ilgili olduğu durumlarda) yerel arazi kullanım modelleri ve mülkiyet düzenlemeleri, araziye erişim ve kullanılabilirliği, gıda güvenliği ve arazi değerleri üzerinde potansiyel proje etkileri ve arazi ve doğal kaynaklar üzerinde çatışma veya ihtilafla ilgili her türlü risk dahil;

- çalışanların ve projeden etkilenen toplulukların sağlığı, güvenliği ve refahı üzerindeki etkiler; ve
- kültürel mirasa yönelik riskler.
- **Azaltma önlemleri**
 - İşletme aşaması için azaltma önlemleri, biyogüvenlik ve biyoemniyet dahil olmak üzere BGS-3 laboratuvarlarına (BGS-2 laboratuvarları dahil) orantılı olmalıdır.
 - Hafifletilemeyen azaltma önlemleri ve önemli kalıcı olumsuz etkiler belirlenir ve mümkün olduğunca bu kalıcı olumsuz etkilerin kabul edilebilirliği değerlendirilir.
 - Olumsuz etkilerin dezavantajlı veya savunmasız gruplara orantısız bir şekilde düşmemesi için farklılaştırılmış önlemler belirlenir.
 - Çevresel ve sosyal etkilerin azaltılmasının fizibilitesini; önerilen azaltma önlemlerinin sermaye ve tekrarlayan maliyetlerini ve yerel koşullara uygunluğu; önerilen azaltma önlemleri için kurumsal, eğitim ve izleme gereklilikleri değerlendirilir.
 - Daha fazla dikkat gerektirmeyen konular, bu kararın dayanağını sağlanarak, belirtilir.
- **Alternatiflerin analizi**
 - Önerilen proje sahası, teknoloji, tasarım ve işletme ile ilgili uygulanabilir alternatifleri, “proje yok” durumu da dahil olmak üzere, potansiyel çevresel ve sosyal etkileri açısından sistematik olarak karşılaştırılır.
 - Alternatiflerin çevresel ve sosyal etkileri azaltma fizibilitesini; alternatif azaltma önlemlerinin sermaye ve tekrarlayan maliyetlerini ve yerel koşullara uygunluğunu; alternatif azaltma önlemleri için kurumsal, eğitim ve izleme gereklilikleri değerlendirilir.
 - Her bir alternatif için, çevresel ve sosyal etkileri mümkün olduğunca nicel olarak belirlenir ve mümkünse ekonomik değerler eklenir.
- **Tasarım önlemleri**

Önerilen belirli proje tasarımının seçilme temeli belirlenir ve uygulanabilir ÇSGK'lar belirtilir veya ÇSGK'ların uygulanamaz olduğu belirlenirse, İUEU'lar ile tutarlı olan önerilen salınım seviyelerini ve kirlilik önleme ve azaltma yaklaşımları gerekçelendirilir.
- **Referanslar**

Kullanılan yayımlanmış ve yayımlanmamış yazılı materyaller gösterilir.
- **Ekler**
 - Çevresel ve sosyal değerlendirmeyi hazırlayan veya buna katkıda bulunan kişi veya kuruluşların listesi.
 - Etkilenen kişiler ve diğer ilgili taraflar da dahil olmak üzere paydaşlarla yapılan toplantı, danışma ve anketlerin kaydı. Kayıt, etkilenen kişilerin ve diğer ilgili tarafların görüşlerini almak için kullanılan paydaş katılım yöntemlerini belirtir.
 - Ana metinde atıfta bulunulan veya özetlenen ilgili verileri sunan tablolar.
 - İlgili raporların veya planların listesi.